

Ks. dr Paweł Kaleta  
Katedra Norm Ogólnych i Kościelnego Prawa Majątkowego  
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji  
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

## **Autoreferat**

przedstawiający opis dorobku naukowego i osiągnięć naukowych w rozumieniu art. 18a ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 882) oraz § 12 ust. 2 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2016 poz. 1586).

### **1. Imię i nazwisko**

Paweł Kaleta

### **2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe - z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej**

- 2008 r. tytuł magistra prawa kanonicznego na podstawie złożonej pracy dyplomowej pt. *Skuteczność skargi powodowej w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa* napisanej pod kierunkiem dr Marty Greszaty. Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL.
- 2011 r. stopień doktora nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego na podstawie złożonej dysertacji *Zadania zarządcy majątku kościelnego w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i w polskich synodach diecezjalnych* napisanej pod kierunkiem ks. dra hab. Stanisława Dubiela, prof. KUL. Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL.
- 2013 r. studia podyplomowe w zakresie prawa pracy. Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.
- 2013 r. certyfikat *IELTS Academy* znajomości języka angielskiego na poziomie C2 Excel College, Manchester (Wielka Brytania).

### **3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych**

- 2011 – 2012 asystent w Katedrze Kościelnego Prawa Majątkowego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL.
- 2013 – 2014 adiunkt w Katedrze Kościelnego Prawa Majątkowego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL.
- 2014 – adiunkt w Katedrze Norm Ogólnych i Kościelnego Prawa Majątkowego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL.

### **4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 882)**

a) tytuł osiągnięcia naukowego:

*Prawne aspekty zarządzania dobrami kościelnymi*

b) autor, tytuł, nazwa wydawnictwa, miejsce i rok wydania

**Paweł Kaleta, *Prawne aspekty zarządzania dobrami kościelnymi*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2017 (ISBN 978-83-8061-343-0)**

c) Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Zarządzanie dobrami kościelnymi nie było jak dotąd przedmiotem opracowania naukowego w kanonistyce polskiej. W literaturze obcojęzycznej znane są dzieła takich autorów jak: F.R. Aznar Gil, *La administración de los bienes temporales de la Iglesia*,

Salamanca 1993; J.P. Schoupe; *Elementi di diritto patrimoniale canonico*, Milano 2008; czy V. De Paolis, *Los bienes temporales de la Iglesia*, Madrid 2012. Choć w literaturze polskiej można wskazać na kilka artykułów dotyczących zarządzania dobrami, to jednak nie stanowią one systematycznego wykładu podjętego przeze mnie zagadnienia. Stąd prezentowana przeze mnie monografia jest wypełnieniem luki w polskiej literaturze kanonistycznej, jak również stanowi znaczny wkład w rozwój nauki w dziedzinie kościelnego prawa majątkowego. Przedłożona praca wpisuje się w kontynuację badań Katedry Kościelnego Prawa Majątkowego na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Warto tu dodać, że KUL jest jedynym ośrodkiem naukowym w Polsce, w którym prowadzone są badania naukowe z zakresu dóbr doczesnych Kościoła.

Zarządzanie dobrami kościelnymi, co należy podkreślić, nie jest tylko wewnętrznym zagadnieniem Kościoła i nie odbywa się wyłącznie w kręgu podmiotów kościelnych. Kontrahentami kościelnych osób prawnych są również podmioty nieutożsamiające się w żadnym stopniu z Kościołem katolickim. Znana w prawie rzymskim paremia *ignorantia iuris nocet* określa, że nieznajomość prawa szkodzi nie tylko w wymiarze ekonomicznym, ale i duchowym. Kościół będąc instytucją zaufania publicznego, nie powinien pozwolić, aby zarządcy dóbr kościelnych nie znali prawa kanonicznego w zakresie zarządzania dobrami, tym bardziej że kontrahenci świeccy mają prawo oczekiwać właśnie od Kościoła, że będzie On niezmiennie instytucją zaufania publicznego. Oznacza to, że istnieje potrzeba nie tylko popularyzacji przepisów dotyczących zarządzania dobrami kościelnymi, ale również potrzeba podjęcia rzetelnych badań naukowych, mających na celu rozwiązywanie trudności w interpretacji prawa, jak i wskazywanie perspektyw uzupełnienia przepisów nowymi rozwiązaniami.

Zasadnicza teza badań związana jest z tematem publikacji, którą sformułowałem następująco: Kościół ma własne prawo do zarządzania własnym majątkiem. Zarządcy dóbr kościelnych, którzy dokonują aktów zarządzania, zobowiązani są do respektowania przepisów prawa kanonicznego i świeckiego. Główny problem badawczy, jaki postawiłem w pracy, wynika z przedstawionej tezy, którą sformułowałem następująco: jakie są regulacje prawne dotyczące zarządzania dobrami kościelnymi w prawie kanonicznym? Biorąc pod uwagę, złożoność normatywną i teoretyczną przedstawionego problemu badawczego, w szczególności chciałem wyjaśnić, na czym polega specyfika zarządzania dobrami kościelnymi, która w efekcie różni się od prawa świeckiego, zwłaszcza jeśli chodzi o sposób działania organu osoby prawnej dokonującej aktu nadzwyczajnego zarządzania.

Przedmiotem badań były regulacje prawne Kościoła łacińskiego. W związku z tym rozważania zawarte w niniejszej publikacji koncentrowały się na analizie materiału źródłowego dotyczącego Kościoła rzymskokatolickiego i analizie dotychczasowej literatury zarówno krajowej, jak i zagranicznej.

Przepisy kościelne dotyczące zarządzania dobrami kościelnymi są stosunkowo nowymi regulacjami prawnymi. Zauważyć to można w porównaniu z przepisami kościelnego prawa małżeńskiego. Wynika to z faktu, że Kościół w pierwszych wiekach swojego istnienia nie miał potrzeby posiadania własnych przepisów dotyczących zarządzania dobrami, ponieważ zaadoptował ustawodawstwo państwowe, początkowo z prawa rzymskiego, następnie germańskiego, a później tzw. *common law*, prawa europejskiego i przepisów państw współczesnych.

Trzeba jednak mieć na uwadze, że kanonizacja prawa państwowego zastosowana w kan. 22 w nawiązaniu do kan. 1290 nie oznacza zrzeczenia się własnych praw Kościoła w zakresie zarządzania dobrami, ale jest uznaniem tych przepisów za własne, chyba że przepisy prawa kanonicznego, lub prawo Boże inaczej stanowią. Księga V Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. [dalej cyt. KPK/83] stanowi kulminacyjny rezultat usystematyzowania przepisów prawnych dotyczących dóbr doczesnych Kościoła.

Zasadniczo badania zostały przeprowadzone za pomocą metody dogmatycznoprawnej, która pozwoliła usystematyzować treść przepisów prawa kanonicznego dotyczących zarządzania dobrami kościelnymi. W dokonywaniu analizy prawnej posłużyłem się również metodą historycznoprawną, która pozwoliła mi na lepsze rozumienie obowiązujących przepisów w kontekście ewolucji przepisów prawnych. Ponadto w rozdziale VI zastosowałem metodę prawnoporównawczą, za pomocą której porównałem dwa systemy prawa: kanonicznego i cywilnego w Polsce. Miała ona na celu wykazać różnice norm prawnych dotyczących reprezentacji osób prawnych w zakresie zarządzania dobrami.

W rozdziale I skupiłem swoją uwagę na wyjaśnieniu podstawowych pojęć związanych z zarządzaniem dobrami kościelnymi. Jest to rozdział pomocniczy i jako taki pozostaje w służbie pozostałym rozdziałom monografii. Omówiłem w nim pojęcie zarządzania oraz wyjaśniłem rodzaje zarządzania, do których należy zwyczajne zarządzanie i nadzwyczajne zarządzanie. Następnie przedstawiłem kryteria zarządzania dobrami kościelnymi, które zostały określone przez Kongregację do spraw Biskupów w Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum Successores*.

Rozdział II i III odpowiada strukturze Kościoła partykularnego. We wspomnianym rozdziale II omówiłem zarządzanie dobrami na poziomie diecezji, natomiast w rozdziale III

omówiłem zarządzanie na poziomie parafii, jako przykładowej kościelnej osobie prawnej podległej biskupowi diecezjalnemu. W rozdziałach tych opisałem organ reprezentujący kościelną osobę prawną oraz zakres jego kompetencji w zarządzaniu dobrami kościelnymi. W rozdziałach tych omówiłem organizację struktur zarządzania tak na poziomie diecezji, jak i parafii. Wyjaśniłem podmioty ustanawiające akty nadzwyczajnego zarządzania oraz procedurę administracyjną, oraz przedstawiłem procedurę administracyjną, którą należy przestrzegać w dokonywaniu aktów nadzwyczajnego zarządzania. Ostatnim paragrafie rozdziału drugiego omówiłem odpowiedzialność za akty zarządzania dobrami kościelnymi *in genere*. Natomiast w ostatnim paragrafie rozdziału III przedstawiłem procedurę usunięcia lub przeniesienia proboszcza z urzędu wskutek złego zarządzania, ilekroć na zarządzenie złu brak jest innego środka.

Z kolei w rozdziale IV omówiłem zarządzanie dobrami kościelnymi w instytutach zakonnych. Wyodrębnienie zarządzania dobrami w instytutach zakonnych wynika z faktu, że ustawodawca kościelny przewiduje odrębne przepisy dotyczące zarządzania w instytutach zakonnych. Po przedstawieniu podstaw prawnych zarządzania dobrami w instytutach zakonnych, omówiłem osobowość prawną instytutów zakonnych oraz sposób ich reprezentacji. W dalszej części omówiłem strukturę organizacyjną w zarządzaniu dobrami, do której należy ustanowienie własnej rady, ekonoma, jak i rady do spraw ekonomicznych. Ostatni paragraf odnosi się do odpowiedzialności za zarządzanie dobrami w instytucie zakonnym.

W rozdziale V dokonałem analizy innych aktów administracyjnych, które pośrednio odnoszą się do aktów zarządzania. Z perspektywy tytułu pracy, kluczowe było omówienie istotnych różnic, jakie występują między zarządzaniem a reprezentowaniem, władzą zarządzania a władzą nadzorczą oraz między aktami zarządzania a aktami alienacji. Przeprowadzona analiza pozwoliła wyjaśnić, na czym polega specyfika zarządzania dobrami kościelnymi na gruncie prawa kanonicznego, która nie posiada swojego odpowiednika w prawie świeckim.

Rozdział VI miał charakter interdyscyplinarny. Omówiłem w nim skuteczność czynności prawnych związanych z zarządzaniem majątkiem kościelnym w polskim porządku prawnym. Przedstawiłem w nim podstawy prawne skuteczności kościelnych aktów zarządzania, a następnie ukazałem sposób reprezentacji kościelnych osób prawnych, który różni się od systemu prawa cywilnego w Polsce. Ostatni paragraf dotyczył polskiej praktyki orzeczniczej, która odnosiła do uznania skuteczności przepisów KPK/83 w polskim porządku prawnym.

Studium zamyka zakończenie. Główną jego treść stanowiła reasumpcja wyników badań w poszczególnych rozdziałach oraz ukazanie postulatów *de lege lata* i *de lege ferenda*.

W monografii starałem się wykazać słuszność postawionej we wstępie tezie pracy, która brzmi następująco: „Kościół ma własne prawo do zarządzania swoim majątkiem. Zarządcy, którzy dokonują aktów zarządzania, zobowiązani są do respektowania przepisów prawa kanonicznego i świeckiego”. Prawo do zarządzania dobrami wynika z prawa naturalnego, które stanowi odwołanie do podstawowego prawa człowieka, czyli do wolności religijnej. Dla Kościoła *ius nativum* stanowi istotną rację uprawnień majątkowych – jest także nazywane *lex Ecclesiae fundamentalis*. W polskim porządku prawnym art. 5 i 23 Konkordatu z 1993 r., który został zawarty między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską gwarantuje Kościołowi katolickiemu w Polsce swobodne pełnienie swej misji oraz zarządzanie i administrowanie jego sprawami na podstawie prawa kanonicznego. Sama jednak norma prawna zawarta w kan. 1254 § 1, stanowiąca o prawie wrodzonym do zarządzania dobrami kościelnymi, wydaje się anachroniczna wobec współczesnych rozwiązań prawnych. Faktyczna bowiem skuteczność tej normy prawnej zależeć będzie od systemu politycznego danego państwa i respektowania prawa do wolności, w tym wolności religijnej oraz zawartych ze Stolicą Apostolską umów międzynarodowych.

Prawo do zarządzania dobrami kościelnymi zostało wyraźnie ograniczone przez ustawodawcę kościelny: 1) głównymi celami dóbr kościelnych; oraz 2) sposobem wykonywania aktów zarządzania. Cele główne dóbr kościelnych zostały określone w kan. 1254 § 2. Natomiast sposób ich wykonania został sprecyzowany w kan. 1277 i 1281 § 1-2. Zgodnie z kan. 1277 biskup diecezjalny w celu dokonania aktu nadzwyczajnego zarządzania zobowiązany jest do uzyskania zgody diecezjalnej rady do spraw ekonomicznych i kolegium konsultorów przed dokonaniem aktu prawnego. W przypadku dóbr należących do osób prawnych podległych ordynariuszowi wymagane jest, aby zarządca tychże dóbr uzyskał pisemne upoważnienie od ordynariusza (kan. 1281 § 1), który wydaje go dopiero po uzyskaniu zgody wspomnianych organów kolegialnych. Przedstawione wymagania prawne należą do ważności aktu zarządzania nadzwyczajnego.

W monografii podkreśliłem, że zarządcy dóbr kościelnych powinni wypełniać swoje zadanie ze starannością dobrego ojca rodziny (kan. 1284 § 1), do którego należy m.in. przestrzeganie przepisów prawa kanonicznego i świeckiego (kan. 1284 § 2, 3<sup>o</sup>). Znamienne jest to, że ustawodawca kościelny na pierwszym miejscu sytuuje znajomość prawa kanonicznego, a następnie znajomość prawa państwowego. Przepis ten ma znaczenie praktyczne – ustawodawca bowiem nie od kogo innego, ale od strony kościelnej wymaga,

aby znała wymogi prawa kanonicznego. Kontrahent kościelnej osoby prawnej ma pełne podstawy do tego, by działać w zaufaniu do kościelnej osoby prawnej, tym bardziej że reprezentuje instytucję Kościoła katolickiego. Stąd w pracy zawarłem postulat odnoszący do propagowania znajomości prawa kanonicznego, szczególnie wśród duchowieństwa, którzy w większości są zarządcami dóbr kościelnych.

Omawiając tematykę wskazaną w tytule niniejszej monografii, za zasadne uznałem wyrażenie postulatów *de lege ferenda*, które należałoby podjąć w zakresie zarządzania dobrami kościelnymi.

To, co stanowi o specyfice zarządzania dobrami w Kościele to jego niezależność od władz państwowych. Konsekwencją tego są różnice nie tylko w interpretacji definicji zarządzania w obu porządkach prawnych, lecz również odnosi się to do sposobu działania organu osoby prawnej. W szczególności dotyczy to aktów nadzwyczajnego zarządzania. Obowiązek uzyskania pisemnego upoważnienia od ordynariusza genezą sięga V wieku, kiedy zaczęto budować kościoły poza miastem biskupim, chcąc zachować dyscyplinę w Kościele, wprowadzono władzę nadzorczą. Polegała ona nie tylko na zatwierdzaniu sprawozdań finansowych, lecz również na udzielaniu zgody na alienację, dopiero później dodano wyrażenie pisemnego upoważnienia w celu dokonania aktów nadzwyczajnego zarządzania. Uzyskanie zgody od biskupa diecezjalnego różni się od przepisów prawa cywilnego w Polsce zwłaszcza w zakresie reprezentacji osób prawnych. Biskup diecezjalny nie jest organem osoby prawnej podległej jego władzy (np. parafii), ale jest organem reprezentującym diecezję, która jest odrębną kościelną osobą prawną. W związku z tym wyrażenie zgody na akt nadzwyczajnego zarządzania czy alienacji zgodnie z art. 63 § 1 Kodeksu cywilnego [dalej cyt. k.c.] jest wyrażeniem zgody osoby trzeciej. Udział władzy nadzorczej w dokonywaniu kościelnych aktów zarządzania dobrami pełni funkcję ochrony prawnej ustanowioną przez ustawodawcę, aby do zarządzania dobrami nie wkradły się nadużycia, oraz aby dobra kościelne nie uległy pogorszeniu. Uzyskanie zgody na dokonanie aktu alienacji, czy upoważnienia na dokonanie aktu nadzwyczajnego zarządzania nie przenosi odpowiedzialności na organ władzy nadzorczej. Usuwa jedynie przeszkodę prawną w celu dokonania aktu nadzwyczajnego zarządzania lub aktu alienacji. Uzyskanie zgody osoby trzeciej należy więc do władzy nadzorczej ordynariusza i pełni funkcję ochrony dóbr kościelnych przed akcydentalnymi działaniami zarządcy dóbr kościelnych.

Biorąc pod uwagę, że akty nadzwyczajnego zarządzania dla diecezji powinny być określone przez konferencję biskupów – w Polsce jak dotąd, Konferencja Episkopatu Polski ich nie określiła. Brak ich prawnego określenia upoważnia biskupa diecezjalnego do uznania

aktów o większym znaczeniu (kan. 1277 *in principio*). Biskup, biorąc pod uwagę stan ekonomiczny diecezji, sam jednak ocenia czy dana czynność należy do aktów o większym znaczeniu, co w praktyce może oznaczać dowolność interpretacji. Dlatego upoważniony jest postulat *de lege ferenda*, aby Konferencja Episkopatu Polski, zgodnie z kan. 1277 określiła, które akty należy uznać za akty nadzwyczajnego zarządzania dla diecezji. Idąc za przykładem Konferencji Biskupów Kanady i Konferencji Biskupów Francji można ustalić próg procentowy od maksymalnej kwoty alienacji. Biorąc pod uwagę stan ekonomiczny diecezji w Polsce, można by przyjąć 2% maksymalnej kwoty alienacji. Z uwagi jednak na zróżnicowanie ekonomiczne i demograficzne diecezji w Polsce opcjonalnym rozwiązaniem mógłby być przykład Konferencji Biskupów Australii, która określiła akty nadzwyczajnego zarządzania jako kwotę od każdego wiernego należącego do danej diecezji (*pro capite*). W zależności od sytuacji ekonomicznej diecezji można ustalić kwotę np. 0,05 PLN *pro capite* z możliwością nowelizowania.

W aspekcie przyjmowania sprawozdań ważny jest postulat, aby nadzorowi podlegała nie tylko zgodność przepisów prawa kanonicznego, ale również zgodność przepisów prawa państwowego, czy przypadkiem nie zostały naruszone prawa osób trzecich (np. przyjmowanie testamentów, znacznych ofiar obciążonych warunkiem).

Biorąc pod uwagę nieważność dokonania aktów nadzwyczajnego zarządzania, ustawodawca kościelny nie przewidział sankcji karnej, jak to jest w przypadku nieważnej alienacji (kan. 1377). Jeśli zarządcą dóbr kościelnych jest proboszcz, można zastosować kan. 1741, 5°, który przewiduje możliwość procedury administracyjnej w celu usunięcia proboszcza za złe zarządzanie dobrami parafialnymi, któremu nie można inaczej zaradzić. W innych przypadkach należy odnieść się do kan. 1281 § 3 w nawiązaniu do kan. 128 i wnieść skargę o naprawienie szkód, wskutek nielegalnych aktów zarządzania.

Prawo partykularne lub statuty powinny w tym zakresie uszczegółowić przepisy dotyczące odpowiedzialności za zarządzanie. W celu uniknięcia sporu z kontrahentem należy rozważyć mediację lub rozwiązać spór w poprzez wzajemne porozumienie stron, a następnie ponowne zawarcie umowy z zachowaniem przepisanych przez prawo kanoniczne wymogów. Jednakże warunkiem koniecznym jego dokonania jest obopólna zgoda stron.

Błędy w zarządzaniu dobrami kościelnymi mogą również wynikać z braku powołania rady do spraw ekonomicznych lub jej funkcjonowania. W sytuacji pojawiających się błędów w zarządzaniu dobrami warto sprawdzić, czy kościelna osoba prawna ma ustanowioną radę do spraw ekonomicznych, a jeśli tak, czy ona faktycznie działa, ewentualnie kto jest członkiem rady. Trzeba podkreślić, że ustanowienie rady do spraw ekonomicznych tak



dla diecezji, jak i dla parafii jest obligatoryjne, a jej celem jest pomoc w zarządzaniu dobrami kościelnymi. Jeśli zaś chodzi o parafialną radę do spraw ekonomicznych, nie można jej łączyć z radą duszpasterską, ani zastąpić ją alternatywą wyrażoną w kan. 1280 odnoszącą się do ustanowienia dwóch doradców.

O specyfice zarządzania dobrami kościelnymi stanowi również urząd przełożonego i urząd ekonoma, które powinny być odrębne zarówno w diecezji, jak i w instytucie zakonnym. Należy zauważyć, że ekonom nie jest reprezentantem osoby prawnej, nie działa w imieniu Kościoła, lecz *sub auctoritate Episcopi*, co oznacza, że ekonom wspomaga biskupa w zarządzaniu dobrami i pełni funkcję pomocniczą. Podobna norma prawna zawarta jest w przepisach o zarządzaniu w instytutach zakonnych (kan. 636 § 1). Zależność między reprezentacją osoby prawnej a zarządzaniem dobrami jest zależnością pomiędzy władzą rządu a władzą zarządzania. Zarządzanie dobrami jest częścią władzy rządu. Z tego wynika, że ekonom wykonuje akty zarządzania, ale pod władzą przełożonego, chyba że uzyska delegację zwyczajną od przełożonego tak do poszczególnego aktu, jak i do ogółu spraw (kan. 137 § 1). W prawie cywilnym ekonom może działać na zasadzie udzielonego pełnomocnictwa potwierdzonego notarialnie. W przeciwnym przypadku ekonom działa jako *falsus procurator*.

W zarządzaniu dobrami kościelnymi istotnym jest właściwe stosowanie pojęć prawnych. Zarządzanie nadzwyczajne nie jest alienacją. Każdy z tych aktów tak nadzwyczajnego zarządzania, jak i alienacji ma swoją własną historię powstania i własne przepisy prawne w KPK/83. Dowodzi temu również systematyka przepisów w Księdze V KPK/83. Zarządzanie, nawet nadzwyczajne, ma na celu zachowanie dóbr kościelnych, natomiast alienacja ma na celu przeniesienie prawa własności z jednego podmiotu na drugi. Przepisy o alienacji stosuje się wówczas, gdy rzecz alienowana została określona jako *patrimonium stabile*, a jej wartość przekracza minimalną kwotę określoną przez konferencję biskupów danego kraju (kan. 1292). Dlatego należy postulować, aby dobra kościelne, które stanowią *patrimonium stabile*, były wyraźnie określone np. w statucie lub księdze inwentarzowej, z których jasno będzie wynikać, co jest majątkiem stałym, a co nie. Podobnie brzmiący postulat wnosi Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego w *Wytycznych dotyczących zarządzania dobrami w instytutach zakonnych*, aby każdy instytut życia konsekrowanego i stowarzyszenie życia apostolskiego, sporządził listę dóbr stanowiących *patrimonium stabile*, z odniesieniem również do ustawodawstwa cywilnego. Rozróżnienie *patrimonium stabile* od innych dóbr kościelnych jest niezwykle istotne, ponieważ dobra kościelne, które nie zostały prawnie ustalone jako

*patrimonium stabile*, nie podlegają przepisom o alienacji. Chyba że chodzi o rzeczy darowane Kościołowi na podstawie ślubu (*ex voto*), a także rzeczy kosztowne z racji artystycznych i historycznych oraz relikwie doznające wielkiej czci ze strony wiernych.

Skuteczność prawa kanonicznego w zakresie reprezentacji osób prawnych w polskim porządku prawnym jest uzależniona od legitymizacji prawa kanonicznego tzn. gdy państwo w ustawie lub w umowie międzynarodowej przyzna moc obowiązującą konkretnym przepisom prawa kanonicznego. Faktem jest, że ani ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, ani Konkordat zawarty między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z 1993 r. nie przyznają mocy obowiązującej kościelnym aktom zarządzania dobrami. Wcale to jednak nie oznacza, że w prawie polskim nie ma takiej ustawy, która by nie odsyłała do KPK/83. Potwierdzeniem tej tezy jest art. 18 ust. 2 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, która na zasadzie wyjątku dopuszcza możliwość stosowania art. 28 ust. 2 tejże ustawy, gdy odrębne ustawy nie przewidują uznania regulacji prawa wewnętrznego Kościoła. Odmowa odwoływania się do prawa wewnętrznego Kościoła katolickiego byłaby jawnym naruszeniem równouprawnienia wszystkich związków wyznaniowych. Potwierdzeniem tego stanowiska jest ukształtowana od 2008 r. linia orzecznicza Sądu Najwyższego, a także Sądów Apelacyjnych, które odwołują się do przepisów KPK/83, uzasadniając art. 63 § 1 k.c., wskazują na art. 35 i 38 k.c. Brak uzyskania zgody osoby trzeciej stanowi „czynność prawną niezupełną” (łac. *negotium claudicans*). Czynność taka nie wywołuje skutków prawnych do czasu jej potwierdzenia *ex post*. Sankcja ta – zdaniem Sądu Najwyższego – ma nie tylko chronić interesy osoby prawnej, której zasady reprezentacji zostały naruszone, lecz także odpowiadać potrzebom bezpieczeństwa obrotu cywilnoprawnego.

Inną możliwość skutecznego powołania się na ograniczenia zawarte w prawie kanonicznym w zakresie reprezentacji kościelnych osób prawnych może być zastosowanie formuły warunku w art. 89 k.c. do czynności prawnych. Z tym że skuteczność tych czynności byłaby uwarunkowana akceptacją kontrahenta, a ciężar jej udowodnienia spoczywałby na kościelnej osobie prawnej. Przepisy KPK/83 miałyby wówczas moc umowy wiążącej jedynie jej strony, a nie moc przepisów prawa.

Biorąc pod uwagę istniejącą krytykę orzecznictwa Sądu Najwyższego odwołującego się do art. 35 i 38 k.c. i uznającego KPK/83 za statut, opcjonalnym rozwiązaniem byłoby nadanie kościelnym osobom prawnym statutu opartym na ustawie, czyli wynikającym z ustawy państwowej. W ten sposób zasada działania osoby prawnej byłaby czytelna dla kontrahentów zawierających umowy z kościelną osobą prawną. Z praktycznego punktu

widzenia łatwiej byłoby znowelizować ustawę z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej i określić w niej, że organ kościelnej osoby prawnej działa na podstawie przepisów prawa kanonicznego. Podobne formy modyfikacji ustaw, odnoszące się do prawa kanonicznego miały już miejsce, jak choćby zawarcie małżeństwa kanonicznego ze skutkami cywilnymi tzw. małżeństwa konkordatowe.

## 5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo badawczych

Mój dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych składa się z 30 pozycji naukowych, obejmujących: cztery monografie, artykuły naukowe w recenzowanych czasopismach naukowych, jak również hasła encyklopedyczne i sprawozdania z odbytych konferencji naukowych. Szczegółowy wykaz osiągnięć naukowych został zawarty w załączniku nr 4.

Wykaz punktowy publikacji

Wyszczególnienie	Ilość publikacji	Razem
Monografie książkowe (w tym rozprawa habilitacyjna)	4	85
Redakcja dzieła zbiorowego	1	2,5
Artykuły w czasopismach punktowanych	13	76,5
Artykuły w dziełach zbiorowych	5	21
Hasła w encyklopedii	3	0,6
Sprawozdania	4	0,8
<b>Razem:</b>		
	<b>30</b>	<b>186,4</b>

Szczególnie chciałbym podkreślić publikacje obcojęzyczne, które stanowią dowód nie tylko o aktywności zawodowej i zaangażowaniu w propagowanie znajomości prawa kanonicznego z zakresu doczesnych dóbr Kościoła, ale również stanowią rezultat mojej współpracy zagranicznej z wiodącymi ośrodkami naukowymi na świecie. Pozwolę podkreślić, że moje publikacje anglojęzyczne znajdują się w Bibliotece Kongresu Stanów Zjednoczonych.

Artykuły naukowe zostały opublikowane w prestiżowych periodykach naukowych znajdujących się w wykazie czasopism punktowanych w części B. Głównie są to: 1) *Roczniki Nauk Prawnych*; 2) *Prawo Kanoniczne*; 3) *Studia Prawnicze KUL*; 4) *Studia z Prawa Wyznaniowego*; oraz 5) *Annales Canonici*.

Doświadczenie zawodowe wynikające z pracy naukowej i dydaktycznej na KUL zdeterminowały mój obszar badań, który koncentrują się wokół zarządzania majątkiem kościelnym rozumianym w sensie szerokim, odnoszącym się zarówno do prawa kanonicznego, jak i prawa świeckiego w Polsce. Wynikiem czego jest wskazana w autoreferacie monografia. Poczynione przez mnie spostrzeżenia dały asumpt do analizy przepisów dotyczących majątku kościelnego w Polsce. W moim dorobku naukowym można wyodrębnić kilka zasadniczych kierunków badawczych, które można ująć w następujące kategorie:

- 1) finansowanie kościelnych jednostek organizacyjnych,
- 2) zarządzanie dobrami kościelnymi,
- 3) kościelne prawo karne wynikające z przestępstw majątkowych, oraz
- 4) skuteczność kościelnych aktów administracyjnych w państwowym porządku prawnym.

### **5.1. Finansowanie kościelnych jednostek organizacyjnych**

Na dorobek w zakresie finansowania kościelnych jednostek organizacyjnych składają się następujące publikacje: 1) *Problemy prawne likwidacji Funduszu Kościelnego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 15 (2012), s. 255-274. (ISSN 2081-8882); 2) *Legal determinants for running a parish based economic activity*, „Kościół i Prawo” 2 (2013), s. 129-144. (ISSN 0208-7928); oraz 3) *Zasady zawierania umowy dzierżawy w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Annales Canonici” 9 (2013), s. 139-159. (ISSN 1895-0620).

W przedstawionych analizach zawarłem następujące tezy i poglądy:

- Kościół w Polsce stoi przed ogromną potrzebą ukształtowania własnej, nowej świadomości spraw finansowych.
- Ewentualne przekształcenie Funduszu Kościelnego powinno cechować się niezależnością polityczną wobec Kościoła. Chcąc jednak tego dokonać, należy zachować zasadę bilateralności, wynikającej z art. 25 ust. 4 i 5 obowiązującej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. oraz art. 22 ust. 2 Konkordatu z 1993 r.
- Próba wypracowania całościowego systemu finansowania instytucji kościelnych w Polsce winna doprowadzić do przyjęcia regulacji prawnych odpowiadających w szczególności ustrojowym zasadom: poszanowania autonomii, niezależności,

sprawiedliwości społecznej oraz współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego.

- Innym ze źródeł finansowania Kościoła jest prowadzenie własnej działalności gospodarczej.
- Kościelne jednostki organizacyjne na mocy art. 40 pkt 6 i art. 55 ust. 3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w RP uprawnione są do prowadzenia działalności gospodarczej poprzez wyodrębniony podmiot gospodarczy lub w ramach kościelnej osobowości prawnej.
- Działalność gospodarcza kościelnych jednostek organizacyjnych powinna być drugorzędnym sposobem finansowania.
- Dochody z umów o dzierżawę, jeśli nie są przeznaczone na działalność statutową kościelnej osoby prawnej, podlegają opodatkowaniu od działalności gospodarczej.

## **5.2. Zarządzanie dobrami kościelnymi**

Kluczowym obszarem moich zainteresowań naukowych jest aspekt zarządzania dobrami kościelnymi. W tym zakresie opublikowałem następujące prace badawcze: 1) *Zakres kompetencji proboszcza do reprezentowania parafii w stosunkach majątkowych w świetle KPK/1983*, „Roczniki Nauk Prawnych” 22 (2012), nr 4, s. 185-202. (ISSN 1507-7896); 2) *Ordinary and Extraordinary Administration of Ecclesiastical Goods*, „The Canon Law Society of Great Britain and Ireland Newsletter” 180 (2014), s. 48-58; 3) Pojęcie »patrimonium stabile«, „Roczniki Nauk Prawnych” 24 (2014), nr 4, s. 147-161. (ISSN 1507-7896); 4) *Zawarcie przez parafię porozumienia o wolontariat*, „Studia Prawnicze KUL” 59 (2014), nr 3, s. 79-93. (ISSN: 1897-7146); 5) *Władza nadzorowania zarządzaniem dobrami kościelnymi (kan. 1276 § 1-2)*, „Kościół i Prawo” 4 (17) 2015, nr 2, s. 25-38. (ISSN 0208-7928); 6) *Parafialna rada duszpasterska a parafialna rada ds. ekonomicznych*, „Roczniki Nauk Prawnych” 25 (2015), nr 4, s. 133-149. (ISSN 1507-7896); 7) *Transakcje finansowe, które mogą pogorszyć stan majątkowy kościelnej osoby prawnej*, [w:] *Zagadnienia aktualnie poruszane przez młodych naukowców*, red. M. Kuczera, K. Piech, Creativetime, wyd. 7, Kraków 2016, s. 324-327. (ISBN 978-83-63058-61-6); 8) *Church Property for sale. The Possibility for a Conflict of Law*, [w:] *The Temporal Goods of the Church. Selected Issues*, red. S. Dubiel, P. Kaleta, Dean Print Ltd, London 2016, s. 131-160. (ISBN 978-83-

946990-0-0); 9) *Zasiedzenie*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. XX, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2014, kol. 1260.

W wymienionych powyżej publikacjach przedstawiłem następujące tezy i poglądy:

- Osobą odpowiedzialną za akty zarządzania jest reprezentant osoby prawnej. Pisemne upoważnienie ordynariusza na dokonanie aktu nadzwyczajnego zarządzania należy do władzy nadzorczej ordynariusza i nie przenosi odpowiedzialności na niego.
- Akty nadzwyczajnego zarządzania powinny być określone w statutach osoby prawnej, jeśli zaś statuty milczą, organem uprawnionym dla określenia tego rodzaju aktów dla diecezji jest konferencja biskupów, natomiast biskup diecezjalny jest uprawniony do określenia tego rodzaju aktów dla podległych mu osób prawnych. W przypadku gdy akty nadzwyczajnego zarządzania nie zostały nigdzie określone, zarządca dokonuje aktów zwyczajnego zarządzania.
- Do władzy nadzorczej ordynariusza w zakresie zarządzania należy również wydanie szczegółowych instrukcji dotyczących zarządu dóbr kościelnych; oraz ingerowanie w przypadku zaniedbań zarządcy. Przestrzeganie władzy nadzorczej przyczynić się może do większej odpowiedzialności za zarządzanie dobrami kościelnymi.
- Istotne znaczenie w zarządzaniu dobrami jest ustanowienie rady do spraw ekonomicznych, której nie można zastąpić alternatywą dwóch doradców. Jest to gremium doradcze proboszcza, nie podejmuje decyzji bez proboszcza bądź w imieniu proboszcza. Ponadto, przedstawiłem postulat, że parafialna rada do spraw ekonomicznych i parafialna rada duszpasterska nie mogą być połączone w jeden organ i stanowić tzw. radę parafialną. Taki wniosek uznała również Papieska Komisja ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego.

### **5.3. Kościelne prawo karne za przestępstwa majątkowe**

Kontynuacją badań w obszarze zarządzania dobrami kościelnymi było dla mnie zagadnienie odpowiedzialności za akty zarządzania oraz prawo karne w zakresie nadużyć majątkowych. W zakresie odpowiedzialności znalazły się dwie publikacje: 1) *Odpowiedzialność za czynności nieważnie podjęte przez zarządców według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, [w:] *Kodeks Prawa Kanonicznego w badaniach młodych naukowców*, red. M. Sitarz, t. 1, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2014, s. 247-261.

(ISBN 978-83-7306-653-3); 2) *Kanoniczne sankcje karne za przestępstwa majątkowe*, „Prawo Kanoniczne” 58 (2015) nr 3, s. 117-135. (ISSN 0551-911X).

Badając ten aspekt odpowiedzialności, za akty zarządzania stwierdziłem, że:

- zarządca zawsze odpowiada za nieważne akty nadzwyczajnego zarządzania, kościelna osoba prawna może odpowiadać za nieważne akty prawne proporcjonalnie do otrzymanych korzyści.
- Prawodawca jednak nie określił sankcji karnej za nieważne akty nadzwyczajnego zarządzania. Biorąc pod uwagę normę prawną zawartą w kan. 128, ustawodawca kościelny zobowiązuje sprawcę wyrządzonej krzywdy do naprawienia wyrządzonej szkody. W tym celu na wniosek poszkodowanego niezbędne jest przeprowadzenie procesu karnego o naprawienie szkód (kan. 1729 § 1).
- Skargę przeciwko zarządcom należy składać do właściwego trybunału kościelnego. W przypadku gdy sprawcą nieważnego aktu prawnego stałby się ordynariusz, należy wówczas zastosować art. 158 Konstytucji apostolskiej *Pastor bonus*, z którego wynika, że należy złożyć prośbę do Papieskiej Rady do spraw Tekstów Prawnych o rozstrzygnięcie, czy ustawy partykularne i dekrety ogólne wydane przez ustawodawców niższych są zgodne z powszechnym prawem Kościoła.
- Jeśli nieważna czynność prawna dotyczy alienacji, w której nie zachowano formalności przepisanych prawem, wówczas w mocy należy zachować przepis kan. 1296, który przewiduje możliwość złożenia skargi „po dokładnym rozważeniu wszystkiego, czy i jaką skargę, mianowicie osobową lub rzeczową, przez kogo i przeciw komu, należy wnieść dla odzyskania praw Kościoła”.
- Prawo kanoniczne nie przewiduje sankcji karnej, którą można określić jako przestępstwa majątkowe. Z uwagi na fakt, że obecnie Księga VI KPK/83 jest poddana rewizji, należy postulować, aby do kan. 1377 dodano również sankcję karną za przestępstwa majątkowe.

#### **5.4. Skuteczność kościelnych aktów administracyjnych w państwowym porządku prawnym**

W obszarze moich zainteresowań naukowych ważne miejsce zajmuje również skuteczność kościelnych aktów administracyjnych w państwowym porządku prawnym. W tym zakresie wymienić można następujące artykuły: 1) *Skuteczność zawarcia umowy*

*pożyczki przez parafię bez zezwolenia biskupa*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 16 (2013), s. 281-299. (ISSN 2081-8882); 2) *Statuty parafii*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” (2016), nr 29, s. 71-89. (ISSN 1731-1438); 3) *Skuteczność kościelnych aktów zarządzania w polskim porządku prawnym*, [w:] *Zagadnienia aktualnie poruszane przez młodych naukowców*, red. M. Kuczera, K. Piech, wyd. 7, Creativetime, Kraków 2016, s. 328-330. (ISBN 978-83-63058-61-6).

W publikacjach tych stwierdziłem, że

- Podstawą skuteczności kościelnych aktów administracyjnych jest ich legitymizacja prawna, czyli jeśli ustawa lub umowa międzynarodowa odsyłają do nich.
- Jedną z rozwiązań skuteczności przepisów kanonicznych w państwowym porządku prawnym jest nadanie statutów kościelnej osobie prawnej na mocy ustawy (art. 38. k.c.). W ten sposób statuty miałyby moc obowiązującą w prawie państwowym. Nie oznacza to jednak zrównanie przepisów prawa kanonicznego ze statutami, ale nadanie parafii odrębnych przepisów prawnych w formie statutu, które będą wynikały z mocy ustawy państwowej. Statuty w konsekwencji stanowiłyby dalszy wymóg wynikający z ustawy.
- Posiadanie przez parafię własnych statutów mogłoby nie tylko określić akty nadzwyczajnego zarządzania, ale również uszczegółowić zarząd dobrami kościelnymi (por. kan. 1232), np. wymóg zasięgnięcia opinii parafialnej rady do spraw ekonomicznych.
- Znajomość przepisów prawa kanonicznego należy przede wszystkim do zarządców dóbr kościelnych, nie zaś do pracowników świeckich (np. banku). Dlatego należy propagować znajomość wymogów przepisów kanonicznych w szczególności wśród zarządców kościelnych. W ten sposób można by uniknąć niepotrzebnych sporów sądowych.

Znaczny wpływ na zainteresowania naukowe stanowiła moja współpraca oraz wymiana doświadczeń z naukowcami z zakresu kościelnego prawa majątkowego z prestiżowych uczelni na świecie. Dzięki tej współpracy ukazała się pod współredakcją z ks. dr hab. Stanisławem Dubielem, prof. KUL dzieło zbiorowe pt. *The Temporal Goods of the Church. Selected Issues*, Dean Print Ltd. London 2016. W tym wspólnym przedsięwzięciu wzięli udział m.in. kard. Velasio De Paolis, (Prefektura Stolicy Apostolskiej do spraw Ekonomicznych), John Beal, (Katolicki Uniwersytet w Washingtonie), Nicolas Cafardi (Papieski Uniwersytet Gregoriański), John Coughlin (Uniwersytet Nowy York, Abu Dhabi),



Francis Morrissey (Uniwersytet św. Pawła w Ottawie), Aidan McGrath (Uniwersytet w Cafardii), Stephan Haering (Uniwersytet Ludwika-Maksymiliana w Monachium), Peter Slack (Australia). Autorzy odnieśli się do współczesnych problemów w zarządzaniu dobrami kościelnymi w krajach, w których pracują.

Uczestniczyłem w 22 konferencjach, sympoziach i innego rodzaju spotkaniach naukowych, podczas których poruszane były problemy znajdujące się w obszarach moich zainteresowań naukowych i wyodrębnionych przeze mnie domen badawczych. Z czego na 8 konferencjach naukowych wygłosiłem referaty. W 2016 r. w Galway (Irlandia) byłem uczestnikiem Międzynarodowej Konferencji Naukowej zorganizowanej przez Canon Law Society Great Britain & Ireland, na której wygłosiłem referat pt. *Canon Law and Civil Law in the Stewardship of Temporal Goods*. Szczegółowe informacje na ten temat zawarte są w załączniku nr 4.

Jestem kierownikiem i wykonawcą grantu naukowego Narodowego Centrum Nauki w ramach konkursu SONATA 8, pt. *Legal aspects of management of ecclesiastical goods*, umowa nr UMO -2014/15/D/HS5/00664. Termin jego realizacji: 08.07.2015 – 07.07.2017.

Będąc pracownikiem naukowo – dydaktycznym KUL prowadziłem wykłady i ćwiczenia z następujących przedmiotów: ćwiczenia z kościelnego prawa małżeńskiego (2011-2012); wykład fakultatywny z prawa konkordatowego (2012-2013); wykład fakultatywny z zarządzania majątkiem kościelnym (2012-2016) oraz ćwiczenia z historii źródeł kościelnego prawa polskiego (2013-2015). Od 2011 r. do dzisiejszego dnia prowadzę ćwiczenia z kościelnego prawa majątkowego oraz proseminarium, natomiast od 2015 r. do dzisiejszego dnia prowadzę wykład i ćwiczenia z zarysu prawa kanonicznego. Wykład ten jest prowadzony dla studentów na Instytucie Administracji KUL.

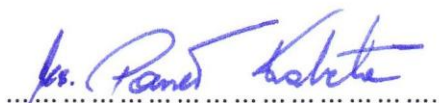
Jestem także promotorem pomocniczym rozprawy doktorskiej pisanej przez mgr lic. Agatę Warmuz, *Akty zwyczajnego i nadzwyczajnego zarządzania dobrami doczesnymi w Polsce*, natomiast opiekunem naukowym jestem rozprawy pisanej przez mgr lic. Magdalenę Wojdała pt. *Działalność gospodarcza jako jedna z form finansowania Kościoła katolickiego w Polsce*. Status opiekuna naukowego wynika z faktu, że przewód doktorski mgr lic. Magdaleny Wojdały nie został jeszcze zatwierdzony przez Radę Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL. Ponadto w zakresie dydaktyki uczestniczyłem w seminariach magisterskich i doktorskich prowadzonych przez ks. dra hab. Stanisława Dubiela, prof. KUL. Jak dotąd, jestem recenzentem 13 prac magisterskich pisanych w Katedrze Kościelnego Prawa Majątkowego KUL.

Jako wyraz zaangażowania organizacyjnego traktuję działalność na rzecz Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL, która przejawiała się w okresie mojego zatrudnienia w wypełnianiu m.in. następujących funkcji:

- Sekretarza Rady Wydziału w latach 2011-2012.
- Członka Rady Instytutu Prawa Kanonicznego na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL od 2011 r.
- Sekretarza Katedry Kościelnego Prawa Majątkowego (2011-2015) i Katedry Norm Ogólnych i Kościelnego Prawa Majątkowego od 2015 r.
- Członka zespołu przygotowującego raport dla potrzeb oceny programowej przeprowadzonej przez Polską Komisję Akredytacyjną na kierunku prawo kanoniczne dniach 19-20 maja 2015 r.
- Tutor studentów na kierunku prawo kanoniczne od 2015 r.
- W ramach promocji edukacyjnej KUL i Towarzystwa Przyjaciół KUL głosiłem kazania promujące ofertę edukacyjną KUL w polskich parafiach.

Uzupełnieniem wskazanego powyżej dorobku jest aktywne członkostwo w organizacjach i towarzystwach naukowych, w tym jestem członkiem międzynarodowego stowarzyszenia *Canon Law Society Great Britain & Ireland*, a także Stowarzyszenia Kanonistów Polskich, Towarzystwa Naukowego KUL, jak i Polskiego Towarzystwa Prawa Wyznaniowego.

Lublin 02.02.2017



.....